

Алена Дзенісенка

Тэатральны мастак- дэкаратар Ліпа Кроль і яго кнігазбор

*Праца мастака — гэта духоўны хлеб,
які не прывадаецца ніколі.*

Ліпа Юльевіч Кроль належыць да пакалення беларускіх мастакоў, чые творчыя біяграфіі пачыналіся на рубяжы 1920—1930-х гадоў. Асноўным напрамкам яго дзейнасці з’явілася тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва і плакаты жывапіс. Створаныя пры яго ўдзеле музейныя экспазіцыі сталі прыкметнымі вехамі ў развіцці беларускага афарміцельскага мастацтва. Вялікай цікавасцю да гісторыі прасякнута прыналежная пэндзлю мастака жывапісная хроніка культурных падзей таго часу.

Кароткія біяграфічныя звесткі пра Л.Ю. Кроля змешчаны ў 3-м томе пяцітомніка «Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі» (Мінск, 1986). Літаральна: «Кроль Ліпа Юльевіч [18.4(1.5).1909, Мінск — 24.6.1977], беларускі сав. мастак тэатра, плакатыст. Удзельнік Вял. Айч. вайны. Удзельнічаў у маст. выстаўках з 1954. Аформіў спектаклі: “Канец дружбы” К. Крапівы (1934) у тэатры імя Я. Купалы; “Настаўнік танцаў” Лопэ дэ Вэгі (1952), “Несцерка” В. Вольскага (1941), “Ноч памылак” О. Голдсмита і “У бэзавым садзе” Ц. Саладара (абодва 1954) у тэатры імя Я. Коласа; “Блудны сын” Э. Ранета (1958) у Дзярж. рус. тэатры БССР. Сярод плакатаў: “Рэлігія — цемра” (1958), “Будзем пільнымі” (1961), “Дружба сілу нам дае” (1968), трыпціх “Улада — Саветам!”, “Мір — народам!”, “Зямля — сялянам!” (1966), серыя плакатаў “Урокі гісторыі” (1973)».

Больш падрабязныя звесткі пра жыццё мастака былі апублікаваны ў артыкуле Кірыла Зелянога (скончыў філфак Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта і Акадэмію мастацтва імя І. Рэпіна) ў часопісе Беларускага аб’яднання яўрэйскіх арганізацый «Мишпоха» (2000 г, № 8(8)) — у пера-

Шэкспір. Дванаццатая ноч. Ленінград, 1938.

кладзе з яўрэйскай на беларускую мову — «Сям’я», выдаецца ў Віцебску.

Дзяцінства мастака прайшло ў дарэвалюцыйным Мінску. Бацька — рахункавод, маці — хатняя гаспадыня, дзяцей у сям’і было пяцёра. Бацькі з любоўю і пшчотай адносіліся да дзяцей. Пазней, праз шмат гадоў, помнік на магілцы сваёй матулі Ліпа Юльевіч упрыгожыць простым, але такім іскрыстым арнамантам, у якім беларуская бярозка лёгка пераплялася з пернікавымі яўрэйскімі літарамі.

У тыя цяжкія для краіны часы ў Мінску не было дзіцячай мастацкай школы. Утвараліся гурткі, некаторыя з іх давалі ґрунтоўнае навучанне таленавітым падлеткам, асабліва там, дзе кіравалі прафесійныя мастакі. Адным з такіх гурткоў кіраваў Якаў Маркавіч Кругер, перакананы перадзвіжнік, паслядоўны і стро́гі рэаліст. Яго сімпатыі да працоўных былі вядомыя ўсім у Мінску. Кругер выкладаў маляванне ў школе № 10. Сярод яго

вучняў апынуўся Ліпа Кроль. Другім настаўнікам стаў педагог зусім іншага склада — знаўца і прыхільнік найноўшых тэндэнцый у еўрапейскім мастацтве ад імпрэсіянізму да наватараў сённяшняга дня, — Арон Рыгоравіч Касцялянскі. Ён быў кіраўніком гуртка ў прафтэхшколе, калі там некаторы час вучыўся Ліпа.

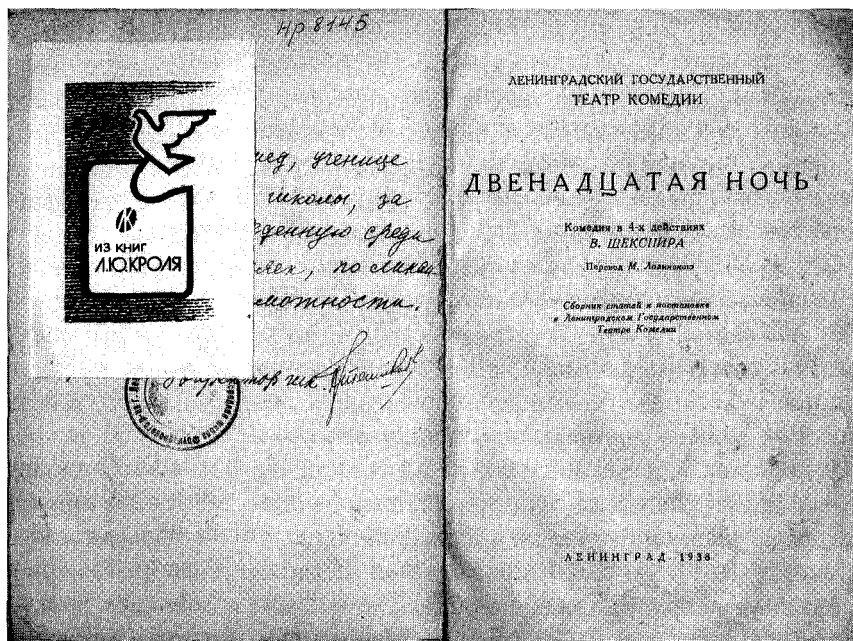
Праз некаторы час Кроль пачаў працаваць у маладзёжных тэатральных калектывах Мінска. Кожнаму клубу патрэбны былі плакаты, дэкарацыі, сцэнічныя касцюмы. Следам за першай спробай пэндзлю рушылі, адна за другою, новыя пастаноўкі. Падзякай за добрую якасную працу была паездка ў Маскву.

У 1926 годзе разам з тэатрам у Мінск прыехаў мастак Натан Ісаевіч Альтман. Пасля знаёмства з Кролем вядомы мастак прапанаваў яму паехаць у Адэсу аформіць спектакль. Кроль аформіў выпускны спектакль Адэскага Муздраміна і так пасябраваў з калектывам, што разам з курсам адправіўся ў якасці мастака-асістэнта ў Харкаў. Ён працаваў з вядомымі майстрамі — Д. Штэрэнбергам, А. Тышлерам, Н. Шыфрыным, І. Рабіновічам. У тыя ж часы Кроль паставіў свой першы спектакль на прафесійнай сцэне — п'есу А. Кушнерава «Гірш Лекерт». Спектакль быў паказаны ў Маскве, прысутнічаў сам Маякоўскі. Вядомы паэт ацаніў Кроля як прыроджанага тэатральнага мастака, якога не раз запрашалі працаваць у Віцебскім драматычным тэатры, Беларускам тэатры оперы і балета, Яўрэйскім тэатры БССР.

Вярнуўшыся ў Мінск, мастак акунуўся з галавой у кіпучае жыццё горада. Па яго эскізах будаваліся трыбуны да дэманстрацый. І не толькі трыбуны — убранне вуліц, плошчаў, афармленне калон нараджалася раптоўна і хутка ўваходзіла ў імклівы паток жыцця. Кроль прыняў удзел у арганізацыі карнавала памяці загінуўшых у Першую сусветную вайну, падрыхтаваў выстаўку да з'езду медыцынскіх работнікаў. Агітацыйна-масавая мастацтва стала яго прызваннем. Значны

ўклад Кроля ў арганізацыю Першай Усебеларускай сельскагаспадарчай і прамысловай выстаўкі 1930 года. Па яго праекце пабудавалі «Павільён друку». Раней мастак ствараў эскізы кіёскаў для кніжных кірмашоў у гарадскім скверы. Будучы гарачым аматарам і знаўцам кнігі, ён усебакова разумеў запатрабаванні чытачоў. Праектаванне інтэр'ераў бібліятэкі Дома ўрада — гэта таксама праца таленавітых рук мастака. З гэтага часу пачалося супрацоўніцтва архітэктара І.Р. Лангбарда і Л.Ю. Кроля. У 1934 годзе Лангбард запрасіў мастака аформіць інтэр'еры Дома Чырвонай Арміі (цяпер Дом афіцэраў). Так у напружанай працы праходзілі даваенныя гады — гады маладосці Ліпы Кроля.

В 1939 годзе ў Мінску адбылася пастаноўка оперы беларускага кампазітара А. Туранкова «Кветка шчасця». Дзесяць мастакоў прынялі ўдзел у конкурсе. Выйграў яго Ліпа Кроль. Застаўся задаволены дэкарацыямі і касцюмамі пастаноўшчык оперы І. Шлепянаў, сам калісьці быў тэатральным мастаком. Оперу таксама паказалі ў Маскве (1940), у час дэкады беларускага мастацтва. Маскоўскія газеты змясцілі справаздачу аб дэкадзе. Кампазітар І. Дзяржынскі ў газеце «Известия» (1940 г, 9 чэрвеня) напісаў: «Оформление спектакля осуществлено в виде объемных декораций в лепной раме, выполненной под деревянную резьбу. Своеобра-

Эсклібрыс Ліпы Юльвіча Кроля.

зие этого оформления и прекрасно подобранные костюмы в значительной мере способствовали успеху этого хорошего спектакля». На старонках газеты «Советская Белоруссия» (1940 г, 9 чэрвеня) кампазітар Д. Кабалеўскі напісаў рэцэнзію на спектакль: «Очень смело и талантливо сделано оформление художником Кролем, особенно хороши третий акт и занавесы». За гэтую пастаноўку мастака ўзнагародзілі ордэнам «Знак пашаны». А праз год былі пастаноўкі У. Вольскага «Несцерка» ў Віцебску, М. Лермантава «Іспанцы» ў Беластоку.

Ліпу Кролю было трыццаць два гады, калі пачалася вайна. Быў ранены, узнагароджаны медалямі і ордэнамі. У час вайны загінулі яго жонка і тры малалетніх сыны. Згінулі пры пажары яго дом, бібліятэка, пісьмы, папкі з малюнкамі.

Пасля дэмабілізацыі Ліпа Кроль вярнуўся ў Мінск. Ён прыняў удзел у аднаўленні разбуранага горада. Шмат часу пайшло на новае афармленне інтэр'ераў Урадавай бібліятэкі імя А.М. Горкага. Найбольш капітальнай афарміцельскай справай быў павільён БССР на Усесаюзнай выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі (1952). У 1961 годзе Кроль быў прызначаны галоўным мастаком беларускага аддзела Усесаюзнай мастацкай выстаўкі.

Мастак працягваў афармляць спектаклі, сярод іншых: «Ноч памылак» О. Гольдсмита, «Настаўнік танцаў» Лопэ дэ Вега, «Гаспадыня гасцініцы» К. Гальдоні. Рускі рэпертуар прадстаўлены ў яго творчасці М. Лермантавым, А. Астроўскім, М. Горкім. Ліпа Кроль удзельнічаў таксама ў пастаноўцы п'ес беларускіх аўтараў — К. Крапівы, П. Глебкі. Этапнай пастаноўкай на сцэне беларускага тэатра стаў «Несцерка». Яго пастаноўка прайшла таксама ў Маскве «на біс». Народны артыст СССР М. Зубаў у сваёй нататцы (газета «Правда» ад 19 лютага 1955 г.) адзначыў: «Художник Л. Кроль не увлекается чисто этнографическими бытовыми мотивами оформления. Он очень удачно, остроумно находит ту меру условной стилизации, которая придает сценическому представлению и праздничность, и художественную изящность, и в то же время сохраняет верность бытового колорита». За дасягненні ў галіне афарміцельскага мастацтва Л.Ю. Кроль быў узнагароджаны граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР.

Кроль карпатліва вывучаў народнае мастацтва. На сцэне з'явіліся матывы разьбы па дрэве,

прылады працы селяніна. Каўшы, міскі, берасцяныя кашы, кошыкі склалі свайго роду відовішчны акампанемент да дзеяння. Пачуццё стылю абавязала мастака наблізіць элементы пейзажу да нацыянальнага арнаменту.

З часам мастак звярнуўся да плаката. Сярод значных твораў гэтага жанру плакаты з назвай «Будзем пільныя», «Не дазволім» (1961), «Жадаем поспеху» (1962), «На варце міру» (1965), «Уручаем табе, моладзь» і інш. У 1958 і 1960 гадах на конкурсах палітычных плакатаў ён удастоіваўся I і II прэмій.

Найлепшыя плакаты былы франтавік прысвациў разгрому фашызму. У архіўных дзённіках Ліпы Кроля зроблены запіс: «...Постепенно стало ясно, что нужна серия плакатов. И вот готовлю серию из 4 листов, которую я решил показать на 2-й Всебелорусской выставке плаката (1972): «Первый крест поставил Брест», «Крест второй — под Москвой», «Третий крест фашистским гадам был поставлен Сталинградом», «Крест последний вогнан клином над поверженным Берлином». Позже добавил финальный, пятый плакат: «Воинов наших славят народы, мы помогли им добиться свободы». Торжество победившего народа — и кровь, которой народ заплатил за победу. Соединение двух этих начал и определило художественный смысл военной симфонии в пяти листах».

У сямідзясятых гады выйшаў у свет капітальны альбом з працамі беларускіх тэатральных мастакоў, у тым ліку і Кроля, але поспеху ў чытачоў ён не меў. Хто звяртае ўвагу на аўтара плаката? Вось такім чынам незаўважным, ужо пры жыцці забытым, хоць і вельмі патрэбным грамадству мастаком, дажываў свой век Ліпа Юльевіч Кроль. Як і раней, мастак не прапускаў ніводнай выстаўкі, удзельнічаў у абмеркаваннях, ездзіў у Маскву пабачыць сяброў маладосці, пісаў лісты аднапалчанам і атрымліваў весткі ад іх. Пабываў у Польшчы, дзе шмат працаваў у бібліятэках. Сабраў вялікі кнігазбор, які потым завяшчаў Акадэміі навук БССР.

Пасля яго смерці ўдава Зінаіда Сяргееўна Кроль-Сяргеева звярнулася з просьбай да адміністрацыі Фундаментальнай бібліятэкі Акадэміі навук БССР (цяпер Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Я. Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, далей ЦНБ імя Я. Коласа НАН Беларусі) прыняць у дар кнігазбор яе нябожчыка мужа. У шафах

Л.Ю. Кроля захоўваліся манаграфіі пра любімых жывапісцаў, народную творчасць, альбомы са здымкамі найбуйнейшых карцінных галерэй свету і «малых» музеяў, папкі з кітайскімі гравюрамі, кнігі па архітэктуры, гісторыі тэатра, касцюма, шрыфтоў і г. д. Усяго каля тысячы экзэмпляраў.

У той час віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР акадэмік К.К. Атраховіч (Кандрат Крапіва) выказаў падзяку ўдаве мастака за гэты добры ўчынак і запэўніў, што бібліятэка Л.Ю. Кроля будзе служыць важнай справе развіцця беларускай навукі і культуры.

З 1978 года ўласны кнігазбор мастака захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я. Коласа НАН Беларусі. У кнігазборы шмат альбомаў, прысвечаных розным відам графікі, якая адлюстроўвае накід з натуры алоўкам; паліграфічны фотаплакат, які звязвае малюнак з тэкстам; фірмовы або геральдычны знак; гравюра разцом, якая аднаўляе маляўнічы арыгінал; малюнак шрыфта, прызначаны для набору; кніжная ілюстрацыя. На форзацы амаль што кожнага альбома калекцыі змешчаны ўладальніцкі экслібрыс Кроля. На жаль, мы не ведаем, хто яго аўтар. Магчыма, гэта праца самога мастака?

Кнігазбор Кроля — гэта выданні XX стагоддзя, часу росквіту графікі. Палова кніг бібліятэкі — замежная літаратура: альбомы, выдадзеныя ў Германіі, Венгрыі, Кітаі, Польшчы, Чэхаславакіі, Францыі і г. д. Найбольш ўсяго альбомаў нямецкай графікі XX стагоддзя з ілюстрацыямі мастакоў 1950—1970-х гадоў: П. Акермана, Г. Бэмэра, А. Вэбэра, Г. Краца, А. Крэдэля, Г. Мюлера, Х. Яра і інш. Больш падрабязную інфармацыю можна знайсці ў службовай картатэцы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў, дзе ёсць звесткі пра выданні знакамітага Лейпцыгскага дома друку (VEB Leipziger Druckhaus), народнага прадпрыемства «Паліграфічныя майстэрні» (VEB Graphische Werkstätten) у Лейпцыгу. Найстарэйшае выдавецтва ў Лейпцыгу «Інзэль» (Insel-Verlag) А. Кіпэнберга ў бібліятэцы майстра прадстаўлена серыяй «Бібліятэчка Інзэль» (Insel Bücherei), дзе друкаваліся, апрача іншых, творы рускіх пісьменнікаў — Ф. Дастаеўскага, Л. Лявонава, М. Горкага і інш.

У кнігазборы шмат выданняў знакамітага бярлінскага дома друку «Дзітц Фэрлаг» (Dietz

На форзацы амаль што кожнага альбома калекцыі змешчаны ўладальніцкі экслібрыс Кроля.

На жаль, мы не ведаем, хто яго аўтар. Магчыма, гэта праца самога мастака?

Verlag), які славіцца сваімі дасягненнямі ў галіне мастацкага афармлення. Выдавецтва пачало сваю дзейнасць у 1945 годзе, было названа ў гонар першага нямецкага сацыял-дэмакратычнага выдавецтва, якое заснаваў у Штутгарце І.Г.В. Дзітц у 1881 годзе. Выдавецтва друкавала працы найбуйнейшых дзеячаў нямецкага міжнароднага рабочага руху, літаратуру па філасофіі, палітэканоміі, гісторыі. Штогод выходзіла 250 новых выданняў і перавыданняў гэтага выдавецтва.

Багата і прадстаўніча аформлены кнігі іншых друкарняў: дрэздэнскага выдавецтва літаратуры па пытаннях мастацтва «Фэрлаг дэр Кунст» (Verlag der Kunst, заснавана ў 1952 годзе). Гэта выданні серый «Маленькія сшыткі па мастацтве», «Цвінгер Бюхер» (выданні па пытаннях графікі), «Мастакі сучаснасці»; друкарняў «Сусветныя цэнтры мастацтва», «Італьянскі жывапіс», «Эдыцыён Лейпцыг» (Edition Leipzig, заснавана ў 1959 годзе).

Дэкаратыўным багаццем і вынаходлівасцю адрозніваецца афармленне нямецкай дзіцячай кнігі (К.-Х. Апельман, К. Гольц, Г. Госман і інш.) з выдавецтваў «Альфрэд Хольц Ферлаг» (Alfred Holz Verlag) і «Кіндэрбух Ферлаг» (Kinderbuchverlag). Серыйныя выданні «Кнігі маленькага трубача» і «Міжнароднай серыі для дзяцей» адрозніваюцца якасцю друка, багаццем і маляўнічасцю.

Графіка французскіх майстроў у кнігазборы Л.Ю. Кроля прысутнічае ў альбомах выдавецтваў «Изобразительное искусство», «Издательство иностранной литературы», «Искусство», «Советский художник». У альбомах гравюры французскіх мастакоў розных напрамкаў: А. Матіса, П. Пікаса, А. Сеганзака, Л.-А. Маро, Р. Дзюфі, Ж. Руо, М. Уламінка, М. Ларансэна, Э. Герга, Ж. Люрса, А. Вараке, М. Грамэра. У 1960—1970-я гады маскоўскае выдавецтва «Искусство» друкавала серыю кніг «Жыццё ў мастацтве» пра творчасць французскіх мастакоў-імпрэсіяністаў XIX—XX стагоддзяў — Ф. Тулуз-Лотрека, П. Рэнуара, А. Марке, А. Мадыльяні і інш.

У бібліятэцы налічваецца больш за пяцьдзясят альбомаў гэтага выдавецтва. У кнігазборы таксама ёсць некалькі альбомаў французскай графікі, выдзеных у 1960-я гады ў Будапешце (выдавецтва «Корвіна»).

Значную частку калекцыі складае руская графіка. Яе прадстаўнікі — маладыя мастакі аб'яднання «Свет мастацтва» — гуртка вучняў пецябургскай школы К. Мая на чале с А. Бенуа і К. Сомавым. Альбомы з ілюстрацыямі мастакоў гэтага аб'яднання асабліва аформлены: у іх выкарыстоўваюцца старыя шрыфты з наборным арнамантам, рамкі, прапарцыянальныя прыёмы кнігі эпохі класіцызму.

У бібліятэцы выданні 1930—1940-х гадоў, выдзеных у друкарнях таго часу: «Советский писатель» (Шекспир, В. Сонеты Шекспира в переводах С. Маршака / В. Шекспир; перевод С. Маршака, послесловие М. Морозова. Москва: Советский писатель, 1949. 198 с.), «Искусство» (Графика. Ленинградские художники: (альбом репродукций) / вступительная статья И.А. Бродского; редактор Л.Б. Фингер. Ленинград; Москва: Искусство, 1947. 228 с.; Зотов, А. Карл Павлович Брюллов, 1799—1852 / А. Зотов. — Москва; Ленинград: Искусство, 1948. 32 с.; Зименко, В.М. Архип Иванович Куинджи, 1842—1910 / В.М. Зименко. Москва; Ленинград: Искусство, 1947. 32 с.), «Советский художник» (Шахбазян, Е.Д. Витольд Каэтанович Бялыницкий-Бируля / Е.Д. Шахбазян. Ленинград; Москва: Советский художник, 1949. [14] с., 25 л. ил.), в Государственном издательстве изобразительных искусств (Галушкина, А.С. К.С. Петров-Водкин: [жизнь и творчество] / А.С. Галушкина. Москва: Государственное издательство изобразительных искусств, 1936. 82 с., 6 л. ил.), издательстве Государственного музея изобразительного искусства им. А.С. Пушкина (Живова, О.А. С. Иванов. С. Коровин. Н. Касаткин. Москва: Издательство Государственного музея изобразительных искусств им. А.С. Пушкина, 1949. 40 с., 13 л. ил.), яны даюць «жывы» матэрыял для гісторыкаў і мастацтвазнаўцаў.

Альбомы 1950—1960-х гадоў адлюстроўваюць працы мастакоў-афарміцеляў, майстроў выдавецкай справы і паліграфіі. Першыя — выпускнікі факультэта графікі Маскоўскага дзяржаўнага акадэмічнага інстытута мастацтва імя В. Сурыкава (А. Васін, А. Галяхоўская, М. Клячко, Б. Маркевіч,

А. Таран і інш.) і Маскоўскага паліграфічнага інстытута (А. Бялюкін, Д. Бісці, У. Наскоў, В. Дувідаў, У. Калтуноў, Б. Кыштымаў і інш.). Ілюстрацыйныя серыі ў гэтых альбомах раскрываюць творчасць знакамітых мастакоў Е. Кібрыка (Пушкин, А.С. Борис Годунов / А.С. Пушкин; иллюстрации Е. Кибрика. Москва: Детская литература, 1965. 159 с.: ил.), Д. Шмарынава (Шекспир, В. Ромео и Джульетта / В. Шекспир; перевод Т.Л. Щепкиной-Куперник; иллюстрации Д.А. Шмаринова. Москва: Детгиз, 1963. 189 с.: ил.), Кукрыніксаў (Шолохов, М.А. Судьба человека / М.А. Шолохов; иллюстрации: Кукрыниксы. [Москва: Художественная литература, 1964]. 67 с.: ил.) і інш. Гравюры ў альбомах выкананы ў так званых танальных тэхніках (вугаль, чорная акварэль, літаграфія). Таксама шмат выданняў з ілюстрацыямі майстра кніжнай гравюры У. Фаворскага (у тым ліку: Фаворский, В.А. Избранные произведения: альбом / В.А. Фаворский. Москва: Советский художник, 1959. [8] с., 16 л. ил.; Фаворский, В.А. Рассказы художника-гравера / В.А. Фаворский. Москва: Детская литература, 1965. 103 с.: ил.; Гравюры и литографии советских художников: альбом / автор-составитель В.Н. Докучаева. Москва: Советский художник, 1975. [8] с., 50 л. ил.).

У альбомах 1970-х гадоў малюнкi і гравюры мастакоў М. Папова, Ю. Перавязенцава, В. Піваварава, А. Косціна да твораў Ф. Дастаеўскага, М. Гоголя, Э.Т.А. Гофмана і інш.

Кнігі прыкладной графікі ўяўляюць альбомы рэкламных плакатаў, афіш, буклетаў, лістовак, на якіх адлюстраваны важныя падзеі эпохі; прапагандуюцца фільмы, спектаклі, выстаўкі прац мастакоў-плакатыстаў Я. Руклеўскага, С. Дацкевіча, М. Хазановскага, У. Конанава, М. Хейфіца, В. Каракашава, В. Астроўскага, Ю. Царова, В. Кундышава і іншых. У свой час вялікі ўклад у развіццё прыкладной графікі ўнеслі ленинградскія мастакі Г. Васільеў, П. Іўлеў, К. Казмін (Павлинская, А.П. Графика вокруг нас: о творчестве ленинградских мастеров промышленной графики: альбом / А.П. Павлинская. Ленинград: Художник РСФСР, 1962. 49 с., 8 л. ил.). Як адзначай мастацтвавед В. Ляхаў у сваім даследаванні «Мастацтва кнігі: выбраныя гісторыка-тэарэтычныя і крытычныя работы» (1978): «...успехи, достигнутые ими в оформлении товаров широкого потребления, очевидны для каждого, кому довелось сравнивать оформление

товаров, выставленных в витринах ленинградских магазинов, с оформлением аналогичной продукции других городов».

У кнігазборы альбомы, тэматычна прысвечаныя гістарычным падзеям нашага жыцця. Напрыклад, адзін з іх прысвечаны фестывалю моладзі і студэнтаў, які праходзіў у Маскве ў 1957 годзе. У ім шмат фотаздымкаў з сімволікай VI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў, у тым ліку фотаздымкі эмблемы фестывалю — кветка з пяццю лістамі, з подпісам «За мір і дружбу», што сімвалічна адзначае адзінства моладзі, аблічча голуба, а таксама сімвалы Масквы — Крэмль, стадыён у Лужніках, будынак Маскоўскага ўніверсітэта на Ленінскіх гарах. Гэта тэма «гучыць» у працах Э. Аронава, Г. Даумана, В. Шчапава і інш.

Усе кнігі беларускіх выданняў 1970—1980-х гадоў (выдавецтваў «Беларусь», «Вышэйшая школа», «Навука і тэхніка», «Дзяржаўнае вучэбна-педагагічнае выдавецтва БССР», «Дзяржаўнае выдавецтва БССР» (рэдакцыя мастацкай літаратуры), «Выдавецтва АН БССР» і інш.) з экслібрысам уладальніка бібліятэкі. Сярод іх тры альбома маюць даравальныя надпісы аўтараў Л.Ю. Кролю: «Песні вольных людзей» К. Пуроўскага (Мінск, 1961), «Гравюры Францыска Скарыны» (складальнік Л. Барзна; Мінск, 1972), «Народнае мастацкае ткацтва Случчыны» (складальнік М. Камсюк; Мінск, 1959). Але ёсць і раннія выданні пяцідзясятых гадоў: «Басні» І. Крылова (серыя «Школьная бібліятэка», Мінск, 1953), альбомы «Народнае мастацкае ткацтва Случчыны» (Мінск, 1959), «Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва Савецкай Беларусі» (Мінск, 1958) і інш.

У калекцыі Кроля захоўваюцца таксама дзве кнігі пра Беларусь, але выйшлі ў выдавецтвах Масквы і Ленінграда. Па-першае, адна з кніг на іўрыце — «Мінскае гета» Г. Смаляра (Масква, 1946) — вельмі рэдкае выданне. І другая кніга, якая датычыцца тэмы мастацтвазнаўства — «Мастацтва Беларускай ССР» (складальнік Л. Дробаў; Ленінград, 1972).

Значную цікавасць уяўляюць альбомы па тэатральна-афарміцельскім мастацтве і гісторыі беларускага тэатра (Беларускі савецкі тэатр / складальнікі: Т. Бушко, А. Ладыгіна, М. Герасімовіч. Мінск: Беларусь, 1974. 423 с.; Смольскі, Б.С. Бе-

лорусскі музыкальны тэатр / Б.С. Смольскі; Інститут искусствоведения, этнографии и фольклора Министерства культуры БССР. Минск: Наука и техника, 1963. 246 с.; Няфёд, У.І. Беларускі тэатр: нарыс гісторыі / У.І. Няфёд; Акадэмія навук БССР, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Мінск: Выдавецтва АН БССР, 1959. 395 с.; Няфёд, У.І. Беларускі акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы / У.І. Няфёд; мастак В. Тарасаў. Мінск: Беларусь, 1970. 222 с.; Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва Савецкай Беларусі: альбом / Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР, Беларускае тэатральнае аб'яднанне; складальнік і аўтар тэксту Г.І. Барышаў; пад рэдакцыяй Н.В. Масленікава. Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1958. 138 с.). Мабыць, увага да гэтых кніг была абумоўлена прафесійнымі інтарэсамі Л.Ю. Кроля як тэатральнага мастака-афарміцеля.

Для аматараў беларускай «малой» графікі — экслібрыса — прадстаўлена выданне «Беларускі кніжны знак» (Мінск, 1975). Складальнікі А. Тычына і В. Шматаў. Кніга прысвечана гісторыі і характэрным асаблівасцям беларускага экслібрыса, яго рознабаковай тэматыцы і тэхніцы выканання. У тэхніцы лінагравюры стваралі экслібрысы П. Герасімовіч, Г. Галубовіч, Г. Грак, Е. Красоўскі, Е. Кулік. У ксілаграфічнай тэхніцы працавалі А. Зайцаў, А. Кашкурэвіч, М. Лазавы, М. Ганчароў, М. Тарасікаў, А. Тычына, В. Шматаў: малявалі кніжныя знакі тушшу на паперы, а потым рэпрадукцыравалі цынкаграфічным спосабам.

Вядучай на многія гады ў беларускай графіцы была тэма Вялікай Айчыннай вайны. Альбомаў на гэтую тэму ў кнігазборы шмат. Юбілейная рэспубліканская мастацкая выстаўка 1967 года і выстаўка «На варце міру» 1968 года прадэманстравалі творчасць новага пакалення мастакоў. У альбомах калекцыі гэта працы М. Данцыга «Беларусь — маці партызанская», Л. Шчамялёва «У цяжкія гады», В. Грамыкі «Салдаты», М. Савіцкага «Віцебскія вароты» і «Партызанская мадонна». Тэмай вайны прасякнуты альбомы гэтай тэматыцы выдавецтваў «Беларусь», «Навука і тэхніка», Дзяржаўнага выдавецтва БССР («Усебеларуская мастацкая выстаўка: жывапіс, скульптура, графіка, работы мастакоў тэатра і кіно: ката-

Даследаванне «Жывапіс Беларусі XIX — пачатку XX ст.» цікава тым, што ў ім многія пытанні гучаць упершыню. Аўтар манаграфіі папоўніў шэраг прабелаў у беларускай мастацтвазнаўчай навуцы

лог» (Мінск, 1959), «Мастацтва Савецкай Беларусі» (Мінск, 1968), «Мастацтва мужнасці і гераізму» М. Ганчарова (Мінск, 1976), «Дзяржаўны мастацкі музей БССР» (Мінск, 1976).

Каштоўнае набыццё ў калекцыі — манаграфія Л. Дробава пад рэдакцыяй А. Мальдзіса «Жывапіс Беларусі XIX — пачатку XX ст.» (Мінск, 1974). Гэта першае ў беларускім мастацтвазнаўстве абагульняльнае даследаванне жывапісу Беларусі XIX — пачатку XX стагоддзя. У гэтай працы на фоне гістарычнага развіцця беларускага народа разглядаецца станаўленне яго побыту, а таксама гістарычнага, партрэтнага і пейзажнага жанраў жывапісу. Аналізуецца творчасць найбольш выдатных майстроў. На вялікім фактычным матэрыяле паказана роля Віленскай мастацкай школы, Пецярбургскай акадэміі мастацтва і іншых навучальных устаноў, дзе вучыліся беларускія мастакі. У манаграфіі багаты матэрыял пра творчасць выдатных майстроў выяўленчага мастацтва — Я. Дамеля, І. Аляшкевіча, В. Ваньковіча, Ф. Рушчыца, І. Хруцкага і інш. У кнізе больш за 250 малюнкаў беларускіх мастакоў. Многія з іх захоўваюцца ў музеях замежных краін. Даследаванне «Жывапіс Беларусі XIX — пачатку XX ст.» цікава тым, што ў ім многія пытанні гучаць упершыню. Аўтар манаграфіі папоўніў шэраг прабелаў у беларускай мастацтвазнаўчай навуцы. Даследаванне Л. Дробава складаецца з трох частак: «Жывапіс Беларусі першай паловы XIX ст.», «Жывапіс Беларусі 60-х — пачатку 90-х гг. XIX ст.», «Жывапіс Беларусі канца XIX — пачатку XX ст.». У аснову такой перыядызацыі пакладзена гістарычнае развіццё мастацтва Беларусі. У кнізе выкарыстоўваліся дакументы Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Санкт-Пецярбурга, Цэнтральнага гістарычнага архіва Масквы, Дзяржаўнага гістарычнага

архіва Літвы, Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, Бібліятэкі Акадэміі навук Літвы, а таксама рукапісныя і архіўныя матэрыялы Траццякоўскай галерэі, Рускага музея, мастацкіх музеяў Вільнюса, Варшавы, Кракава, Вроцлава і інш.

Частка кніг у бібліятэцы Л.Ю. Кроля займае вучэбная літаратура і даследаванні па архітэктуры, тэорыі і гісторыі мастацтва, кнігазнаўстве (Брунов, Н.И. Пропорции античной и средневековой архитектуры / Н.И. Брунов. Москва: Издательство Всесоюзной академии архитектуры, 1935. 135 с.: ил.; Смелянов, М.С. Конгрессное тиснение на переплетах / М.С. Смелянов. Ленинград; Москва, 1947. 92 с.: ил.; Ревалд, Дж. История импрессионизма / Дж. Ревалд; под редакцией А.Н. Изергиной. Москва; Ленинград: Искусство, 1959. 455 с., 23 л. ил.; Сыркина, Ф.Я. Русское театральное-декорационное искусство второй половины XIX века: очерки / Ф.Я. Сыркина. Москва: Искусство, 1956. 380 с.: ил.; Русское декоративное искусство: в 3-х т. / Академия художеств СССР; под редакцией А.И. Леонова. Москва: Издательство Академии художеств СССР, 1962—1965. 3 т.).

Трэба адзначыць шыкоўнае выданне XIX стагоддзя «Гісторыя мастацтваў» П. Гнедзіча (Санкт-Пецярбург, 1897), храналагічныя рамкі якога ахопліваюць так званы «дагістарычны перыяд» (старажытнахрысціянскі), эпоху Адраджэння і канец XIX стагоддзя. Таксама трэба звярнуць увагу на выданне А. Навіцкага «Гісторыя рускага мастацтва з найстаражытных часоў» (Масква, 1903). Але, на жаль, у калекцыі ёсць толькі першы том гэтага двухтомніка.

Л.Ю. Кроль пакінуў пасля сябе багатую бібліятэку, якая ўвабрала не толькі спецыяльную літаратуру. Натуральна, што пераважаюць альбомы і манаграфіі па мастацтву, народнай творчасці. Таксама шмат альбомаў з матэрыяламі карцінных галерэй свету, па архітэктуры, па гісторыі тэатра, касцюма.

Кніжнае мастацтва розных эпох пакінула нам бліскучыя помнікі, насычаныя духам свайго часу. У гэтым сэнсе калекцыя Л.Ю. Кроля з'яўляецца яркім прыкладам кніжнага мастацтва сваёй эпохі і, будзем спадзявацца, паслужыць яшчэ не аднаму пакаленню беларускіх мастакоў. ■